

O'SMIRLIK DAVRIDA OTA-ONA VA BOLA MUNOSABATLARINING GENDER XUSUSIYATLARI

Saidvaliyeva Madinaxon Fazliddinovna

“Oila va gender ” ilmiy-tadqiqot instituti doktoranti

Narmetova Yulduz Karimovna

Ustoz, psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dotsent

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada o'smirlik davri, o'smirlik davridagi ijtimoiy rol, gender tushunchasi va gender tenglikning kelib chiqish tarixi tadqiq qilingan. Gender tenglikning ijtimoiy-psixologik xususiyatlariga alohida e'tibor qaratilgan va mamlakatimizda gender tenglik masalasi qonuniy normativ hujjatlar bilan ta'minlanganligi ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: o'smirlik, ijtimoiy rol, gender, gender xususiyatlar.

ANNOTATION

This article explores the history of adolescence, the social role of adolescence, the emergence of gender, and the origins of gender equality. Paying special attention to the socio-psychological features of gender equality and reviewing normative documents regarding the issue of gender equality.

Key words: adolescence, social role, gender, gender experience.

АННОТАЦИЯ

В этой статье исследуется история подросткового возраста, социальная роль подросткового возраста, возникновение гендера и истоки гендерного равенства. Уделение особого внимания социально-психологическим особенностям гендерного равенства и рассмотрение нормативных документов, касающихся проблемы гендерного равенства.

Ключевые слова: подростковый возраст, социальная роль, пол, гендерный опыт.

KIRISH

O'zbekistonda oilalarni mustahkamlash, ularni ijtimoiy himoyalash, va barkamol shaxs, ma'naviy yetuk, jismonan sog'lom avlodni tarbiyalash yo'lida ijobiy ishlar amalga oshirilmoqda. Bu borada, 2019 yil 3 mayda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida” PQ-4307-son qaroriga muvofiq, yoshlarni mustaqil hayotga tayyorlash, tarbiyaning homiladorlik davridan boshlab 18 yoshigacha davom etadigan uzluksiz metodikasini ishlab chiqish va amalga oshirish, yoshlarni o'z-o'zini rivojlantirishga yo'naltirish, keng dunyoqarashga ega faol fuqarolarni tarbiyalash maqsadida “Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi” tasdiqlandi. Oilaviy tarbiya, ijtimoiy tarbiyaga nisbatan, bolalarning ruhiy olamiga, hissiyotlari va tuyg'ulariga chuqur ta'sir ko'rsatadi. Hozirgi sharoitda oilalarda umuminsoniy va milliy qadriyatlarga asoslangan, sharqona axloqiy xususiyatlar aks etgan ma'naviy-axloqiy munosabatlar shakllanmoqda va oilalarda huquqiy, axloqiy va ruhiy asoslar takomillashib bormoqda. Uyda sog'lom axloqiy muhit va

o'zaro muomala madaniyati chuqur ildiz otmasa, oilada salbiy holatlar va bo'shliq yuzaga kelishi muqarrardir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Oila, o'z a'zolarining ta'sirchan ishtiroki bilan asosiy ijtimoiy birlik sifatida, uning tuzilishi va rol taqsimotida zamonaviy o'zgarishlarni ko'rdi va bu uni psixologik tadqiqotlarning mashhur mavzusiga aylantirdi. Ko'pincha nazariy va amaliy tadqiqotlarda o'rganiladigan ota-onalar va bolalar munosabatlari ijtimoiy o'zgarishlarga javoban dinamik bo'lib, bola va oila rivojlanishiga doimiy ta'sir ko'rsatadi (Eidemiller E.G., Zaxarov A.I., Spivakovskaya A.S., Karabanova O.A., Podolskiy A.I., Idobaeva O.A., Makush O.P. va boshqalar). Ota-onalik ijtimoiy va madaniy xususiyatga ega bo'lib, jamiyat tomonidan belgilab qo'yilgan me'yorlar va qoidalar bilan tavsiflanadi, ular oilaviy rollarni va ota-onalar o'rtasida bola tarbiyasi majburiyatlarini taqsimlashni belgilaydi.

An'anaviy oilaviy rollarning o'zgarishi va oiladagi erkak va ayol rollarining o'zgaruvchan dinamikasi bilan ota-ona va bola munosabatlarining genderga xos jihatlarini o'rganish tobora dolzarb bo'lib bormoqda. A.Adler va E.Frommlar qatorida ota-onalarning xulq-atvor modellari bolaning Genderiga qarab farqlanadi, bu esa bolaning Genderi shaxsini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. E. Frommning fikricha, onaning sevgisi so'zsiz va adolatga ko'r, otaning sevgisi esa talabchan va ijtimoiy me'yorlarga asoslanadi.

Yaqinda o'tkazilgan tadqiqotlar onalik va otaning bolalar bilan munosabatlaridagi farqlarni ta'kidladi: onalar ko'proq himoyalanişga moyil, otalar esa kamroq himoyalanişadi va munosabatlarning o'zida kamroq ishtirok etadilar. Kuchli ota-bola munosabatlari o'smirlarning psixologik farovonligini, o'zini o'zi qabul qilishini va o'zini o'zi qadrlashini oshiradi. Bundan tashqari, ota-qiz munosabatlari o'smir qizlarning romantik munosabatlardagi hissiy farovonligiga sezilarli darajada ta'sir qiladi. Otalar odatda ko'proq avtoritar, onalar esa ota-ona va bola o'rtasidagi hamkorlikni qo'llab-quvvatlaydi. Bolalar o'smirlik yoshiga etganida, ularning har bir ota-onasi bilan o'tkazadigan vaqti ko'payadi va ularning har bir ota-ona bilan munosabatlari o'ziga xos naqshlarni rivojlantiradi.

Ijodkorlik bilan bog'liq bo'lgan gender va yosh farqlarini o'rganish uchun ikkita tadqiqot o'tkazildi va ularning natijalari rivojlanish va ta'lim doiralarida kontekstualashtirildi.

Gender va yosh talablari, gender rollarining rivojlanishi, bilim va kognitiv qobiliyatlarga ega bo'lish, ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar, ijodiy modellar va murabbiylar bilan tanishish va paydo bo'ladigan kasbiy qiziqishlar kabi omillar bolalarning ijodiy rivojlanishiga ta'sir qiladi. Shu sababli, bolalarning ijodiy xulq-atvori bo'yicha tadqiqotlar ushbu omillarning o'zaro ta'sirini va bolalar o'z atrofidagi ta'sirlarni, shu jumladan aniq ko'rsatmalar va mavjud resurslarni aks ettiradi.

Amabile (1996) tomonidan taklif qilingan ijodkorlikning ijtimoiy singdirilgan komponentli modeli tadqiqot natijalarini sharhlash uchun ishlatilgan. Ushbu model ijodkorlikning turli kontekstlarda qanday namoyon bo'lishini va tashqi ta'sirlar bolalarning ijodiy xatti-harakatlarini qanday shakllantirishini tushunishga yordam beradi.

XULOSA

Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, o'g'il bolalar va qizlar uchun ota-onalik amaliyotlari farq qiladi, ota-ona rollari bolaning genderiga qarab belgilanadi va turli ijtimoiy talablar va talablarni o'z ichiga oladi. Biroq, o'g'il va qizlar bilan ona va ota munosabatlarining murakkab dinamikasi bo'yicha tadqiqotlar cheklangan. Nazariy jihatdan shuni aytish mumkinki, o'smirlik davridagi ota-ona va bola

munosabatlarini to'rtta kontekstga bo'lish mumkin: ona-qiz, ona-o'g'il, ota-qiz va ota-o'g'il munosabatlari. Ushbu tadqiqot ota-ona va o'smir munosabatlarining ushbu to'rtta o'ziga xos jihatini o'rganishga qaratilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Kletsina, I.S. Gender munosabatlari psixologiyasi. Nazariya va amaliyot [Matn] / I. S. Kletsina. — Sankt-Peterburg: Aleteyya, 2004. — 408 p.
2. Gapova, E. Gender nazariyasi antologiyasi [Matn] / E. Gapova. — Minsk.: Propylaea, 2000. 8 — 9 p.
3. Fyedyeralnoye agyentstvo po obrazovaniyu GOU VPO "Krasnoyarskiy gosudarstvyenniy pyedagogicheskiy Univyersityet im. V.P. Astafeva "J.G. Duskaziyeva Gyendyernaya psixologiya Uchebnoe posobie
4. Mirvaliyeva, M. (2022). OILADAGI SHAXSLARARO MUNOSABATLARDA SHAXS AGRESSIVLIGI MUAMMOSI. FRANCE International Scientific-Online Conference: <https://doi.org/https://doi.org/10.5281/zenodo.651889>
5. Tursunboyev Bunyodjon Rustamjon o'g'li, & Mirvaliyeva Maxliyo Yoqubjon qizi. (2023). XULQI OG'ISHGAN BOLALAR PSIXOLOGIYASI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 16(1), 30–37. Retrieved from <https://newjournal.org/index.php/01/article/view/3779>.